

Gjutna hus av slaggflis eller sten, så kallade stöphus

Att gjuta hus är en gammal och ständigt återkommande teknik som fanns redan i antikens Rom där det göts stora monumentala byggnader. Formsatta väggar med kalk som bindemedel har byggts sedan 1760-talet i Sverige. I Västbergslagen tycks gjuttekniken ha tillämpats först efter 1800-talets mitt.

Endast fyllningsmaterialet bar lokal prägel, i vissa delar av landet bestod den av slaggflis och på andra ställen kunde den bestå av sten. Gjutna hus finns dokumenterade i Dalarna, Gästrikland, Närke och Västergötland men även i *Dannemora i Uppland* finns ett flertal gjutna hus. Gjuttekniken tycks ha pågått fram till 1900-talets första decennier.

Anton von Swabs modell

Den första svenska beskrivningen av gjutna hus förmedlades av bergsrådet Anton von Swab i en artikel från 1761, där han beskrev stöphuset i Harz. Han beskrev även en modifierad variant med bland annat våningshög formsättning av väggarna, en metod som spreds i Sverige.

Ett sätt att kunna gjuta, var att en form av brädor byggdes upp, där liggande brädor fästes på ömse sidor om syllen (bottenstocken) och på så sätt bildades två parallella väggar som hölls på plats av stol-par som spikades fast på formens utsida. Mellan väggarna fylldes det till viss del med murbruk som bestod av kalk och sand, därefter tillsattes sönderstött slagg. Så mycket slagg som möjligt skulle blandas i, detta för att spara på kalk och sand. Slaggen arbetades in i bruket med ett järnspett så att väggen skulle bli stark och tät. Varefter murarna steg i höjden, byggdes fler formbrädor på och proceduren med murbruk och slaggflis började om. Dörr- och fönsterkarmar inpassades och fästes med spikar mellan formens brädor. Närmast karmen lades bruk utan slagg för täthetens skull. När väggarna hade nått önskad höjd, lades ett varv med enbart murbruk och i murbruket lades till sist ett varv med samman-huggna stockar som skulle tjäna som underlag för taket. Stockarna bidrog även till att pressa samman väggen och göra den tät.

Den här typen av hus krävde en bra rappning så att inte murverket skulle skadas av väta och frostsprängningar.